

Köyhyys- vai perusturvapolitiikkaa

Jouko Kajanoja

Sosiaalioikeudellisen seuran ja Kelan tutkimusosaston
järjestämä seminaari aiheesta

”Mitä hallitusohjelmaan perusturvasta?”

Kela-halli 27.9.2006

Köyhyyspolitiikan kritiikki

- Usein esitetään, että sosiaalipolitiikkaan käytettävissä olevat varat kannattaa kohdentaa tarkasti kaikkein köyhimmille
- Tätä esittävä köyhyyspolitiikka on saanut viime vuosina jalansijaa myös Suomessa
- Pelkkä köyhyyspolitiikka ei kuitenkaan riitä vaan saattaa kääntyä itseään vastaan eli tuottaa köyhyyttä, ellei samalla huolehdita toimeentulon, terveyden, koulutuksen ja työllisyyden kokonaisuudesta

Pohjoismainen vai marginalistinen hyvinvointivaltio

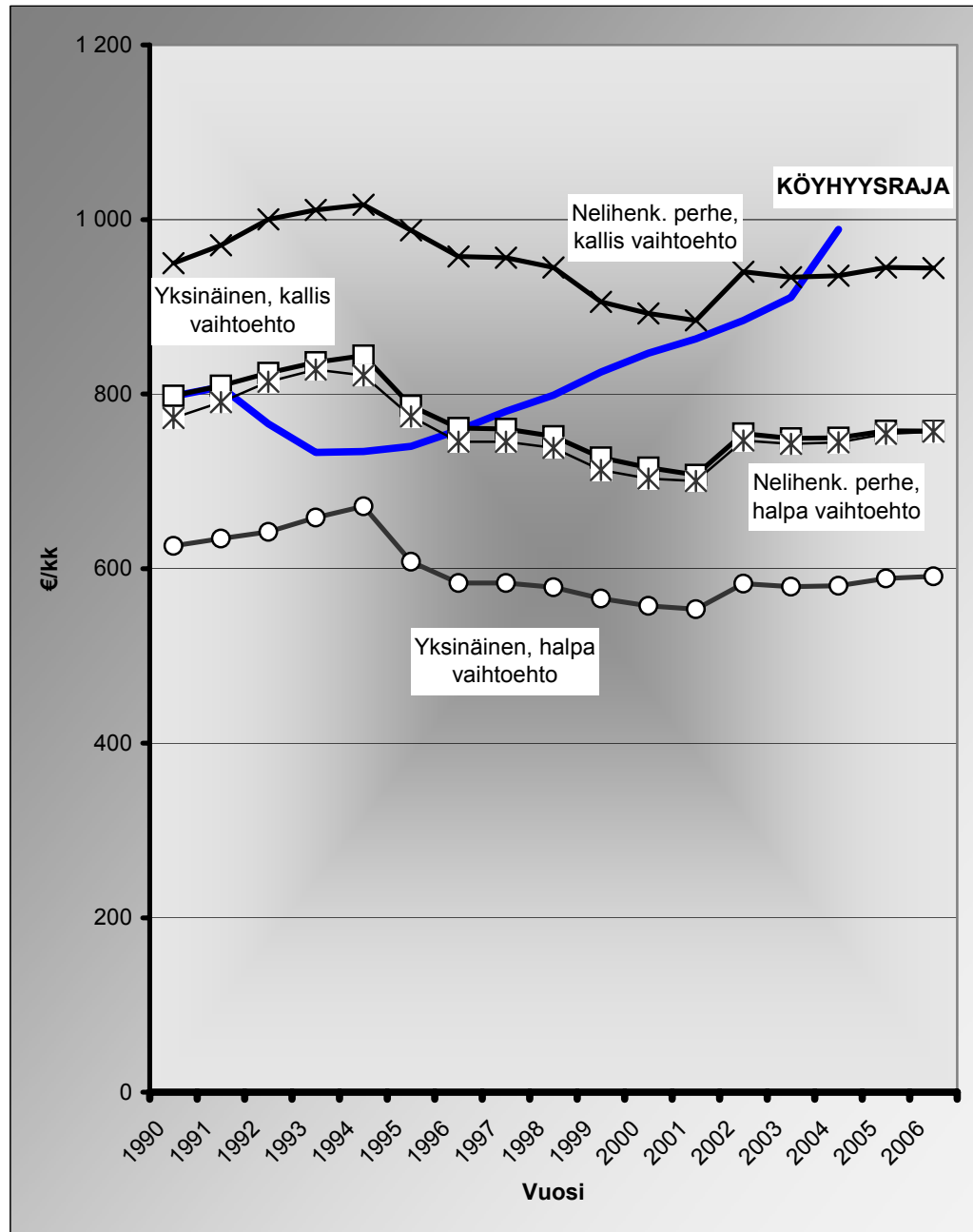
- Kansainvälinen vertailu osoittaa, että köyhyys on vähäistä siellä, missä toimeentulosta pidetään huolta kokonaisuudessaan terveys, koulutus, työllisyys yms. ja myös ansiosidonnainen turva mukaan lukien
- Suomi on vielä kansainvälisesti verraten vähäisen köyhyyden maa, mutta ...
- Matkaamme kohti marginalistista hyvinvointivaltiota, jossa köyhiä valvotaan ja hyvätuloiset turvaavat toimeentulonsa sijoituksilla ja yksityisillä vakuutuksilla?

1) Kuilu kasvaa

1990-luvulta alkaen toimeentuloturva on alkanut selviytyä yhä huonommin tehtävästään:

Kasvava toimeentulon kuilu vähimmäisturvan varassa elävien ja muun väestön välillä eli suhteellinen köyhyys lisääntyy – vähimmäisturvaa pitäisi nostaa noin 30 %, jos se haluttaisiin palauttaa 1990-luvun alun tasolle suhteessa ansiotasoon; 1.9.06 kansaneläkettä olisi tullut korottaa 5 €:n sijasta 135 €

Laskennallinen
vähimmäistulo suhteessa
köyhyysrajaan

2) Tarveharkinta lisääntyy

- Työmarkkinatuen saajista saa puolet asumustukea ja yli kolmannes toimeentulotukea eli ovat tiukan tarveharkinnan kohteena
- Pelkän kansaneläkkeen ja opintotuen varassa elävät ovat useimmiten myös asumistuen käyttäjiä eli tiukan tuloharkinnan kohteena
- Toimeentulotuen saajien keskuudessa pitkäaikaisten osuus on kaksinkertaistunut neljännekseen

TOIMEENTULOTUEN JA ASUMISTUEN PÄÄLLEKKÄISYYS KELAN ETUUKSIEN KANSSA 16-64-VUOTIAILLA MARRASKUUSSA 2000 (%)

Alleviivatut prosenttiluvut ovat erityisen ongelmallisia ensisijaisen eli syyperusteisen toimeentuloturvan kannalta

Lähde: Heikki Hiilamo & Helka Hytti & Pentti Takala: Työikäiset toimeentuloturvan vähimmäisetuuksien saajina. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 42/2005

	Saa toimeentulotukea	Saa asumistukea	Saa molempia	Lukumäärä
Täysi Kelan työkyvyttömyyseläke	11	62	9	53 283
Työmarkkinatuki	<u>34</u>	47	27	170 862
Vähimmäisäityisraha	<u>20</u>	38	16	13 398
Lasten kotihoidon tuki	9	21	7	59 578
Opintotuki	3	66	2	246 114
Kaikki	4	12	3	3 453 842

3) Monikanavaisuus, kannustinongelmat

- Neljännes työmarkkinatuen saajista saa myös asumistukea ja toimeentulotukea
- Lisätulot eivät lisää tuloja
- Murentaa luottamusta ja itsekunnioitusta
- Hallinnon monimutkaisuus

Köyhyyspolitiikan seurauksia

- Pankkitilit, kotitalouskoneiden osto ja elämänhallinta
- Riippuu kunnasta ja sosiaalityöntekijästä
- Ongelma yksilöllistyy ja kansalainen syyllistyy ... rakenteita ei tarvitse muuttaa
- Luodaanko kasvavaa ”alaluokkaa”, jossa elämisellä eri säännöt? Paluuta köyhäinhoitoon?
- Vaihtoehto on sosiaalinen oikeus, jos kohtaat riskin (työttömyys, sairaus ...)
- ”in public without shame” ... ”descent life” ...
- Kumpi tukee autonomisuutta ja itsenäistä selviytymistä?

Ovatko köyhyyspolitiikan voitot Pyrrhoksen voittoja?

- Toimeentulotuessa saavutettu voitto eli asumenojen 7%:n omavastuuosuuden poisto paransi köyhimpien tilannetta ja
- Pahensi syyperusteisen ja viimesijaisen toimeentuloturvan suhdetta
- Yhä useampi pienituloisen joutuu nyt juoksemaan usealla luukulla ja tarkan syynin kohteeksi
- Jotta näin ei olisi käynyt, olisi tarvittu lisäksi työmarkkinatuen korotus

Toisaalta

- Jotkut hyvinvointivaltion osatekijät ovat pärjänneet paremmin kuin vähimmäisturva
- Niissä edunsaajat ovat keskimäärin hyvätuloisia
- Ovat niitä, joista kannan huolta
- Toisaalta: päivähoito, opintoraha, terveydenhoidon henkilökunta, tukiopetus???

Hiljainen vallankumous

- Anu Kantola: menossa on hiljainen vallankumous, jonka tuottaa hallintokoneisto ilman suuria suuntaa-antavia poliittisia päätöksiä.
- Kohta huomaamme hyvinvointivaltion rapautuvan ja köyhyyspolitiikan tuottavan köyhyyttä.

Sosiaalivakuutuksen ajatukseen pohjautuva toimeentuloturva

Saattaa olla yhteiskunnallisesti edullinen, vaikka onkin tarveharkintaista kalliimpi:

- Synnyttää autonomiaa ja luottamusta
- Lievittää kannustinongelmia
- Toteuttaa vuosisataista pyrkimystä tarjota turvaa, itsenäisyyttä, toimintakykyä
- Tulee perusoikeus vrt. työeläkkeet ja Jorma Sipilän vertailut
- Läpinäkyvää

Kyösti Urposen työryhmä

- Vuonna 1986 valmistunut silloiseen hallitusohjelmaan pohjautunut perustoimeentulotyöryhmän mietintö sisälsi yleisen tulovakuutuksen suuntaisia ajatuksia. Siinä todettiin, miten vähimmäistoimeentulon turva vaihtelee suuresti eri sosiaaliturvan muodoissa ja millaisia ongelmia syntyy saumakohdissa. Puhuttiin yhtenäistämisestä. Kehittämisen kriteereiksi määriteltiin lisäksi tarveharkinnan purkaminen, kattavuuden turvaaminen ja väliinputoamisten estäminen, hallinnon yksinkertaisuus ja perusturvan reaalikehitys.
- Markku Lehdon työryhmä (1995) kehitti edelleen vähimmäisturvan osalta

Askel kohti

- tavoitteiden mukaista vähimmäisturvaa voisi olla työmarkkinatuen, asumistuen (nyt kolmessa laissa) ja toimeentulotuen yhtenäistäminen (jopa yhdistäminen yhteen lakiin). Muitakin toimeentulotukia saatettaisiin liittää mukaan. Samalla turvaa voitaisiin mm.
 - tilkitä saumakohtia
 - yksinkertaistaa kansalaisen ja hallinnon kannalta (hioa pois tarpeettomia erilaisuuksia, jotka johtuvat tilkkutäkkimäisestä kehittämisestä)
 - lisätä läpinäkyvyyttä
 - poistaa ”byrokratialoukku”, joka haittaa työttömän lyhytaikaista työllistymistä
 - ei yksinkertaista, sillä otettava huomioon työvoimapolitiittiset, asuntopoliittiset yms. tavoitteet

Mutta

Pitäisi jaksaa pitää mielessä samanaikaisesti kaksi asiaa:

- Vähimmäisturvan kehittäminen sosiaalisten oikeuksien pohjalta
- Universaalin hyvinvointivaltion ylläpito ja kehittäminen
 - Päiväkotiryhmät
 - Tukiopetus kouluissa
 - Aktiivinen työllisyyspolitiikka
 - Terveystieteiden ennalta ehkäisy
 - Vanhusten huolto
 - Yms.

Jos halutaan tehokasta huono-osaisuuden vähentämistä